

Små barns lek och samspel

En fältstudie från sandlådan

Av: Jennifer Lundström

Handledare: Tommie Petersson

Södertörns högskola | Interkulturell lärarutbildning mot förskola, erfarenhetsbaserad
Utbildningsvetenskap C | Självständigt arbete 15 hp
Höstterminen 2019

SÖDERTÖRNS HÖGSKOLA | STOCKHOLM
sh.se

Abstract

Title: Toddlers play and interplay – A field study from the sandbox.

This is an empirical field study of focusing on the play and interplay between the youngest children in preschool. The purpose of the study is to highlight what happens between the young children in preschool when they interact with each other. How do young children seek contact with each other and what do they play with each other? How do young children seek support from adults? These are questions I will try to answer here.

I have chosen to do a qualitative field study from a socio-cultural perspective. The gathering of information has been made by participatory observations, filming and field notes. I have chosen to limit the environment to the sandbox in order to focus on the youngest children.

My results show that imitation is a big part of children's play and interplay. They imitate each other to make contact and the imitation follows into the play. Playing outdoors in the sandbox had proven to be a good way for the younger children to have good interplay. Conflicts rarely arise unlike indoors where both material and space are limited. My results are consistent with previous research.

Keywords: toddler, play, interplay, preschool.

Innehåll

Inledning.....	1
Bakgrund	1
Tidigare forskning	2
Små barns lek och samspel.....	2
Teoretiska utgångspunkter	5
Sociokulturellt perspektiv på lek och samspel	5
Syfte och frågeställning.....	7
Metod	7
Metodval.....	7
Val av undersökningsgrupp.....	8
Genomförande	9
Etiska överväganden.....	9
Metoddiskussion.....	10
Resultat & diskussion.....	11
Hur söker små barn kontakt med varandra och vad leker de tillsammans?.....	12
Hur kan det se ut när små barn söker stöd hos vuxna?.....	16
Slutsats	17
Referenslista	20
Bilagor	22

Inledning

Min arbetsplats är en liten förskola med 17 barn i åldrarna 1-5 år. På förmiddagen delas barngruppen upp och de yngsta barnen mellan 1-2 år spenderar förmiddagen utomhus medan de äldre stannar kvar inne. Detta har medfört att jag ofta observerar samspelet mellan de yngsta barnen i sandlådan. Dessa erfarenheter har väckt många tankar vilket bidragit till att jag valt att fokusera denna individuella empiriska uppsats på detta samspel.

De yngre barnen upplever jag även glöms bort ute i verksamheten, inte bara i utbildningen, vilket skapar ett behov av att undersöka detta område mer. Under de år jag har arbetat inom förskolan har jag fått uppfattningen att arbetet med de yngsta inte värderas lika högt som arbetet med de äldre barnen där lärandet står mer i fokus än vad det gör i arbetet med de yngre. Detta tar även Lena Edlund upp i sin bok *De yngsta barnen och läroplanen*, där hon skriver att det finns en outtalad prestige i arbetet med de äldre barnen (Edlund 2016, s. 36). Under förskolläraryrket har mina kurskamrater och jag saknat perspektiv på de yngsta barnen i kurserna. Detta har framförts flera gånger och högskolan har sagt att de vill bli bättre på att inkludera detta perspektiv. Under en VFU-föreläsning hösten 2018 frågade de oss hur de kunde inkludera de yngsta barnen i kurserna (VFU föreläsning 180913).

I förskolans nya reviderade läroplan från 2018 kan vi läsa om förskolans uppdrag och att "lek är grunden för utveckling, lärande och välbefinnande". Det står också att vi som arbetar i förskolan ska ge barnen möjlighet till lek då de får möjlighet att imitera, fantisera och bearbeta erfarenheter. Genom leken kan barns kommunikation och samarbete stimuleras och de utvecklar förmågan att förstå sig själva och andra människor (Skolverket 2018, s. 8). Så viktig är alltså leken, därför har jag valt att titta närmare på de yngsta barnens samspel när de befinner sig i en miljö som inspirerar till lek.

Bakgrund

Större delen av 1900-talets Europa präglades av en syn på små barns samspel som något ovanligt och ofta våldsamt. Den första forskningen kom under 1920-talet och enligt Gunvor Løkken beskrevs de små barnens samspel som "kortvariga, aggressiva och sällsynta" (Michélsen 2005, s. 24). Även i Sverige rådde denna syn på små barns samspel. Carin Ulin skrev en bok 1949 som sedan användes som en del av utbildningen för lekskole- och barnträdgårdslärarinnor. Hon menade att små barn under tre år inte kunde ha samspel (Ibid, s. 25). Detta tolkar Elin Michélsen som att Ulin menar att samspel endast kan ske utan imitation (Ibid, s. 26). Den svenska läraren Ulla-Britta Bruun skrev 1967 att små barn agerar aggressivt gentemot varandra för att de inte upplever andra barn som egna individer. Hon menade att de

inte kan skilja andra barns gråt från ljud som olika ting kan åstadkomma (Ibid, s.26). Så sent som 1972 beskrevs det i Barnstugeutredningen att de yngsta barnens förmåga till kontakt var begränsad och "präglad av ett hårdhänt experimenterande" (Ibid, 26). Løkken har spekulerat om forskningen kring små barn stannade av efter detta på grund av psykologen Piagets psykoanalytiska teorier om mamma-barnrelationen. Denna teori förklarade att det var just relationen mellan mamma och barn som var grunden till alla andra relationer i livet (Ibid, s. 24). Under 1970-talet påbörjades dock den internationella forskningen igen kring små barns samspel och lek genom experimentella studier. Till skillnad från tidigare studier visade det sig att små barn har social förmåga och kan samspela med andra barn. Carol O. Eckerman & Karen Peterman som var två forskare som under 1970-talet gjort studier av små barn. De berättade först 2001 att dåtidens resultat möttes av skepsis och att många andra forskare ville förklara resultaten med att barnen egentligen mest var intresserade av leksakerna. När studier sedan gjordes både med och utan leksaker fick forskare ändå fram liknande resultat, exempelvis visade Mueller & Vandells studie 1979 att små barn visade mer positiva känslor gentemot varandra när de hade stora leksaker än när det fanns många små. Anledningen till att småbarnsforskningen nu tog fart och intresserade olika forskare kan ha varit det faktum att de nu kunde filma de små barnen och få en ny bild av de små (Ibid, s. 27). Michélsen gjorde en studie 1980 som visade att de små barnens grupplek var beroende av en närvarande pedagog, men som inte ingriper i onödan. Gruppleken avbröts också när äldre barn kom in i rummet. Hon kom fram till att det var viktigt för små barn att få leka med andra små barn på sitt alldeles speciella sätt (Ibid, s. 28).

Tidigare forskning

I det här avsnittet presenterar jag en bakgrund om synen på små barn i början av 1900-talet fram till 1980-talet då forskningen om små barn tog fart. Sedan följer litteratur gällande små barns lek och samspel idag, jag tar även upp litteratur som handlar om lek och samspel utomhus.

Små barns lek och samspel

Åsa Harvard skriver att imitation inom det sociokulturella perspektivet kan ses som "kunskapsöverföring" (Harvard 2009, s. 129). Roger Säljö beskriver detta som att när barn skapar erfarenheter tillsammans med andra så är de andra oftast omedvetna om att de hjälper barnen att förstå hur omvärlden fungerar och skall förstås. Det är genom lek och samspel med andra människor i deras närhet som en kunskapsöverföring sker (Säljö 2000, s. 66).

Imitation kan leda till att de yngsta barnen som precis börjar interagera med andra barn tar saker från varandra, vilket ibland resulterar i konflikter mellan barnen (Harvard 2009, s. 125). Michélsens studie kring små barns samspel visade att konflikter oftast uppstod kring en leksak eller utrymme (Michélsen 2005, s. 97). Det visade sig att konflikter kring leksaker uppstod även om det fanns många exemplar av just den leksaken och att ett barns hanterande av en sak kunde ses som "en invitation till handling". Hon förklarar detta som att det inte är leksaken eller det lekande barnet som barnet vill åt utan kombinationen av de båda som gör att barnet vill ta leksaken (Michélsen 2005, s. 98).

Løkken skriver i sin artikel *The construction of 'toddler' in early childhood pedagogy* att det sätt som små barn leker med hela kroppen är ett sätt att konstruera rutiner/ritualer och för att förstärka kamratkulturer (Løkken 2009, s. 36). Denna typ av kulturskapande tar även Harvard upp då hon menar att imitation är ett kulturskapande mellan barnen. I leken skapar barnen lekar som är speciella för gruppen men kan också vara knutna till en viss plats, leken blir alltså som en slags rutin som barnen utför (Harvard 2009, s. 124).

Gevers Deynoot-Schaub & Riksen-Walraven observerade 68 barn i sin nederländska studie i syfte att se hur barnens samspel såg ut. De observerade barnen första gången vid 15 månaders ålder, och sedan igen vid 23 månaders ålder. De fann att barnen vid 15 månaders ålder alltid samspelade mer med pedagoger än med jämnåriga barn, men att samspelet med pedagogerna sjönk vid 23 månaders ålder. De förväntade sig då att se en ökning av samspel mellan barnen vid 23 månaders ålder men fann att detta inte hade skett. Däremot noterade de att samspelet mellan barnen var mer negativt och innehöll mer konflikter än vid 15 månader (Gevers Deynoot-Schaub & Riksen-Walraven 2005, s. 285).

Under utvecklingsprojektet *Barns delaktighet i det fysiska rummet* med Ingrid Engdahl och Eva Ärlemalm-Hagsér fann man att de yngsta barnen ofta höll sig i sandlådan och lekte med traditionellt sandlådematerial som hinkar och spadar. De höll sig också i närheten av pedagogerna, men det ifrågasattes dock om det kunde vara så att pedagogerna medvetet höll sig i närheten av de små barnen och placerade dem i sandlådan för att veta var de var. Platserna som de små barnen befann sig på ute på gårdarna låg ofta i nära anslutning till barnens avdelningar. De fann också att om barnen introducerades till platser på gården som de vanligtvis inte befann sig på så använde barnen en större del av gården än vad de gjort tidigare (OMEF 2009, s. 60).

Eva Änggård skriver i sin studie *Skogen som lekplats* att barn behöver möta material som har en förkonstruerad mening för att senare kunna leka fantasilekar med naturmaterial. Detta är speciellt viktigt för små barn och barn som har ett outvecklat verbalt språk då de behöver möta orden innan det senare kan fantiserats (Änggård 2008, s. 232). Sandlådan är full av material som kan bli vad som helst i fantasin, men då behöver du också ha mött orden av det som ska fantiserats.

Harvard skriver att sandlådan är en bra plats för små barn då de ges möjlighet till att observera andra barn, vilket i sin tur bygger upp en barnidentitet som kontrast mot den vuxna (Harvard 2009, s. 125). I sandlådan brukar det ofta finnas mycket av alla material och Berkhuizen skriver i sin licentiatuppsats *De yngsta barnens möjligheter till samspel på förskolegården* att tillgången till material utomhus kan försvåra barnens samspel. Hon menar att ju färre saker det finns av ett material desto svårare blir det för barnen att hitta ett bra samspel (Berkhuizen 2014, s. 157). Barn använder sig ofta av ljud och rörelser som leksignaler i utomhusleken (Mårtensson 2009, s. 181). Mårtensson skriver att leken utomhus är så pass rörlig och fartfylld att barnen måste kunna få dra sig ur leken när de känner för det, vilket utomhusmiljön ofta bidrar till (Ibid, s. 182).

För att förmedla att det som sker är på låtsas, alltså en lek, använder sig barn av vad Mikael Jensen kallar för leksignaler:

- Leende
- Ögonkontakt
- Skratt och fnitter
- Ljudeffekter
- Ändrat tonläge (ljusare eller mörkare)
- Verbala yttringar (substantiv och verb)

(Jensen 2013, s. 145–146)

Birgitta Knutsdotter Olofsson beskriver hur barnen lär sig dessa leksignaler genom "social samvaro", de behöver alltså umgås med andra människor för att lära sig att signalera lek och att samspele i lek (Knutsdotter Olofsson 2009, s. 76). Det är inte bara i samvaro med andra barn som de lär sig leksignaler, hon poängterar också pedagogens ansvar kring barnens lek. Hon menar att det är pedagogens ansvar att lära barn att leka och att det är viktigt att ge leken

tid och se till att de inte störs i leken. Om pedagoger börjar leka med barnen måste man vara medveten om att leken upphör om man plötsligt lämnar den (Ibid, s. 91).

Genom samförstånd, ömsesidighet och turtagande som Knutdotter Olofsson kallar för sociala lekregler hålls leken i styr av barnen själva. När barn saknar kunskap om dessa regler blir de uteslutna ur leken av andra barn, ofta innebär detta att det uteslutna barnet helt enkelt inte förstår lekens regler (Knutdotter Olofsson 2009, s. 76-77). Otrygga barn håller sig ofta vid sidan av andras lek och observerar, de vågar inte släppa kontrollen och kan då behöva hjälp att ta sig in i leken (Ibid, s. 78).

Teoretiska utgångspunkter

Sociokulturellt perspektiv på lek och samspel

Jag har valt det sociokulturella perspektivet som teoretisk utgångspunkt i min studie, då detta perspektiv upplevs mest relevant då mycket litteratur och forskning kring små barns lek och samspel utgår ifrån detta perspektiv. Det sociokulturella perspektivet är viktigt för min studie om barns lek och samspel då barnen anses lära sig i interaktion med andra. I följande text vill jag lyfta fram fyra teoretiska begrepp som jag återkommer till i min diskussion och slutsats – *imitation*, *lekkultur* och *proximal utvecklingszon*. Dessa begrepp utgår alla från ett sociokulturellt perspektiv på barn och lärande.

Trots att större delen av 1900-talet präglades av en syn på små barn som inkompetenta ser vi idag Lev Vygotskij, som var verksam under just denna tid, som en av de viktigaste personerna inom pedagogik. Hans teorier har till stor del inspirerat till det sociokulturella perspektivet. Han skrev att det finns ett samband mellan fantasi och verklighet eftersom fantasins skapelser alltid bygger på erfarenheter i verkligheten (Vygotskij 1995, s. 17). Enligt Williams var Vygotskijs huvudtes att människor lär både mer och bättre tillsammans med andra som kan mer än de själva (Williams 2006, s. 41). Detta håller Malin Nilsen med i då hon skriver att barn har större chans att utvecklas och lära sig nya saker i interaktion med andra som kan mer än dem (Nilsen 2017, s. 195). Innan små barn har utvecklat sitt verbala språk är det just genom imitation som de lär. Små barn kan imitera något direkt, för att sedan upprepa detta senare (Williams 2006, s. 41). Denna typ av imitation kallar Harvard för fördröjd imitation, vilket barn kan börja göra runt två års ålder (Harvard 2009, s. 126). Detta kan skapa en lekkultur som överförs mellan barnen då ett barn imiterar något som sedan imiteras av de andra barnen (Harvard 2009, s. 129).

Sandra Smidt skriver att inom det sociokulturella perspektivet anses lärande ske genom interaktion mellan människor, samspelet mellan kollektiv och individ står i fokus (Smidt 2010, s. 47–48). Säljö beskriver också det sociokulturella perspektivet som en "social och kollektiv" syn på lärande där kunskap är något som skapas och förs vidare i samspelet mellan människor (Säljö 2000, s. 68). *"I en mer grundläggande mening handlar lärande om vad individer och kollektiv tar med sig från sociala situationer och brukar i framtiden"* (Säljö 2000, citerad i Edlund 2016, s. 18). Edlund tolkar Säljö som att barn har en medfödd social förmåga och att de lär sig om omvärlden genom sin interaktion med andra människor (Edlund 2016, s. 18). Hon menar att barn lär sig bäst tillsammans med andra människor, de behöver socialisera med andra barn men även vuxna (Ibid, s. 19). Säljö beskriver hur barnet blir delaktig i vår uppfattning av världen genom att vi kommunicerar vad det är som sker. Det är genom språket som barnen tar del av innebörden som vi förmedlar, som de sedan använder för att skapa kontakt med andra människor (Säljö 2000, s. 67). Enligt Harvard används imitation som en form av kommunikation. Om en grupp människor gillar varandra och känner samhörighet kan de imitera varandra (Harvard 2009, s. 128). Pia Williams menar att barn söker förståelse för vad andra gör genom att imitera, de vill vara lika och känna en samhörighet (Williams 2006, s. 41). Detta sker främst mellan individer som står varandra nära, eller som önskar göra det (Harvard 2009, s. 130).

Enligt Smidt menade Vygotskij att barn under låtsaslek utvecklar förmågan att tänka på en sak fastän den inte är närvarande, alltså kan barnet skilja på vad de faktiskt ser och vad det betyder i leken (Smidt 2010, s.145). Under låtsasleken tar sig barnet även an roller men utvecklar också regler för leken för att strukturera den och göra den begriplig för deltagarna (Smidt 2010, s. 161). Vygotskij beskriver barns förmåga till låtsaslek som att *"I leken befinner sig barnet alltid över sin ålder, sitt vardagsbeteende; i leken är det som om det vore ett huvud högre än sig själv"* (Vygotskij 1967, citerad i Smidt 2010, s. 161). Enligt Vygotskij går barn igenom en utvecklingsprocess bestående av tre nivåer. När barnet befinner sig i den proximala utvecklingszonen står hen mellan prestationsnivån som innebär vad barnet kan göra själv och den potentiella nivån som innebär vad barnet skulle kunna göra med direkt/indirekt hjälp (Smidt 2010, s. 161). Exempelvis kan barn som befinner sig i den proximala utvecklingszonen leka att de pratar i telefon, då kan de använda vilket objekt som helst som telefon eftersom det enligt Vygotskij är idén om objektet som är det primära i leken och inte objektet självt (Jensen 2013, s. 77).

Syfte och frågeställning

Syftet med denna uppsats är att synliggöra vad som sker mellan de yngsta barnen i förskolan när de interagerar med varandra. Jag har valt att fokusera på både lek och samspel då jag upplever att de två går hand i hand. Med utgångspunkt i detta syfte lyder min frågeställning:

- *Hur söker små barn kontakt med varandra och vad leker dem tillsammans?*
- *Hur kan det se ut när små barn söker stöd hos vuxna?*

Metod

I det här avsnittet presenterar jag mitt val av metod och undersökningsgrupp, hur jag genomförde min undersökning och dess reliabilitet. Avslutningsvis lyfter jag de etiska överväganden som gjordes. Sedan följer min metoddiskussion där jag lyfter fram mina egna tankar kring studien och för/nackdelar som jag upplevt.

Metodval

Denna studie är en fältstudie, eller etnografisk studie. Detta innebär att jag som forskare befinner mig i miljön där det studerade fenomenet finns (Kullberg 2014, s. 15). I detta fall är det studerade fenomenet små barns lek och samspel och miljön är sandlådan. Min studie är en kvalitativ studie då jag använder mig av tidigare formulerade teorier kring små barns samspel och ämnar undersöka om jag kan se detsamma i mina observationer (Kullberg 2014, s. 57). Som datainsamlingsmetod har jag valt att göra observationer som jag också filmar, en kvalitativ forskare använde just ord och bild istället för siffror för att beskriva sina resultat (Ibid, s. 59). Inga-Lill Emilsson skriver att det finns en fördel med att videofilma observationer då detaljer som man ofta missar i stunden spelas in och kan studeras flera gånger. Hon menar också att sådant som inte verkar intressant i ögonblicket kan istället bli en tillgång när man senare studerar materialet (Emilsson 2014, s. 88). Genom att anteckna det som fångar min uppmärksamhet i nuet i fältanteckningar kan jag sedan gå tillbaka till videoinspelningen och fördjupa min observation eller blir medveten om sådant jag missat. Runa Patel & Bo Davidson skriver att observationer är bra när vi ska samla information om beteenden i naturliga situationer. Med ordet "beteende" syftar de på fysiska handlingar, verbala yttranden, relationer mellan individer och känslouttryck (Patel & Davidson 2003, s. 91). De menar också att observationer är det enda möjliga sättet att studera små barns beteende då de "saknar förmåga till verbal kommunikation" (Ibid, s. 91-92). Jag tolkar det som att små barn inte kan uttrycka sig på samma sätt som ett äldre barn eller vuxen i exempelvis en intervju, inte att små barn helt saknar förmågan att kommunicera verbalt.

Det vanligaste sättet att samla information och skapa data under en etnografisk studie är att göra deltagande observationer, där jag som forskare är en deltagande observatör då jag deltar i det som ska observeras (Kullberg 2014, s. 97). Genom att se och lyssna samlas information på bästa sätt enligt Birgitta Kullberg. Men hon poängterar också att forskaren måste ha en nyfiken attityd för att kunna uppmärksamma något nytt då mycket filtreras bort i vardagslivet (Kullberg 2014, s. 101). Utifrån hur Walcott (2009) beskriver olika deltagande observatörer i etnografiska studier blir jag i min studie först och främst en privilegierad observatör vilket betyder att jag är känd för gruppen och då de känner sig trygga med mig får jag tillgång till information som jag inte skulle fått i en grupp där jag inte känner deltagarna. Men jag blir också en så kallad aktiv observatör vilket betyder att jag befinner mig på min arbetsplats och har således också ett arbete att utföra utöver min studie (Kullberg 2014, s. 102).

Patel & Davidson beskriver hur det finns två olika typer av observation - strukturerad och ostrukturerad. I den förstnämnda har en i förväg bestämt vad som ska observeras och använder sig av ett observationsschema. I den sistnämnda har en ett mer utforskande syfte för att samla in så mycket information som möjligt och använder sig inte av ett observationsschema (Patel & Davidson 2003, s. 93). I ett observationsschema ska du bocka av när ett beteende sker eller när något sker på en specifik plats. Jag tyckte att detta upplevdes strikt och bestämde mig för att använda en ostrukturerad observation då jag känner att det ger en bättre helhetsbild. Detta betyder inte att jag observerar utan struktur, utan genom teoretisk och empirisk kunskap kan jag välja vilka som ska observeras, under vilken situation och hur länge de ska observeras och även hur jag för mina fältanteckningar (Ibid, s. 97-98).

Val av undersökningsgrupp

Observationerna genomfördes på en liten privat förskola som ligger strax utanför en större svensk stad. Förskolan har en åldersblandad grupp med 17 barn och 4 pedagoger.

Undersökningens fokus är de 5 yngsta barnen mellan 1 och 2 år som skolades in två månader tidigare. Förskolan är för mig känd sedan tidigare då det är min arbetsplats sedan flera år tillbaka, jag var dock tjänstledig denna termin och arbetade endast extra under de första veckorna då barnen skolades in. Jag valde att utföra min undersökning på min arbetsplats eftersom jag inte hade varit en del av den dagliga verksamheten på länge, och jag ansåg att det var så pass länge sen jag hade träffat de små barnen så för dem var jag en relativt okänd person. Alla barnen var inte närvarande vid varje observation, därför kan det upplevas som att vissa barn observerats mer än andra. Barnen har i texten tilldelats de fingerade namnen Alex (1:9), Robin (2:0), Noa (1:7), Kim (2:1) och Mio (1:10), deras ålder skrivs inom parantes med

år, månad. De två pedagoger, förutom mig själv, som nämns i texten har fått namnen Pia och Lena.

Genomförande

Innan jag påbörjade observationerna letade jag fram relevant litteratur, forskning och artiklar som handlade om små barns lek, samspel och utemiljö. Jag har använt mig av mitt lokala bibliotek för litteratur och jag sökte artiklar genom SöderScholar och Google. Därefter lämnade jag ut samtyckesblanketter till de berörda föräldrarna eftersom jag skulle observera minderåriga. I samtyckesblanketten, som finns som bilaga, skrev jag mitt syfte med studien och lämnade relevant information. Alla föräldrar godkände sina barns deltagande och blanketterna har sparats på förskolan.

Under mina observationer har jag valt att vara delaktig då jag tänkt att jag skulle störa mer med min passivitet i en grupp med så pass små barn. Observationerna genomfördes under tre veckor, en dag i veckan. Jag filmade barnen under deras utevistelse på förmiddagen innan lunch. Det insamlade videomaterialet från sandlådan är över 100 min långt sammanlagt. Vissa händelser finns dock endast som fältanteckningar eller ljudinspelning då kameran var placerad så att barnen vid något enstaka tillfälle hamnade utanför bild. Jag placerade min mobil som jag filmade med i en tripod på en bänk bredvid sandlådan. Fältanteckningarna som jag förde var korta då de huvudsakligen skulle hjälpa mig att hitta tillbaka till intressanta sekvenser som filmades. När jag transkriberade mitt material skapade jag ett dokument i datorn där jag skrev vad som skedde och vad som sades av vem, jag noterade även vid vilken tidpunkt i filmen som observationen skedde.

Etiska överväganden

I texten *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning* som getts ut av Vetenskapsrådet kan vi läsa om olika krav och rekommendationer kring det etiska i en undersökning. Det finns fyra huvudkrav - informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet.

Informationskravet kräver att berörda föräldrar ges information kring undersökningens syfte, vilka metoder som kommer att användas och att den färdiga undersökningen kommer att publiceras (Vetenskapsrådet 2002, s.7). Föräldrarna fick ta del av denna information innan jag började dokumentera eftersom det inte skulle påverka några resultat kring observationerna i barngruppen.

Samtyckeskravet kräver att det finns samtycke från deltagarna som aktivt deltar i undersökningen (Ibid, s.9). Annica Löfdahl skriver i boken *Förskollärarens metod och vetenskapsteori* att det är nästintill omöjligt att informera små barn om att de är deltagare i en studie och de inte kan uttrycka samtycke då de inte förstår konsekvenserna av sitt deltagande (Löfdahl 2014, s. 40). Därför var det alltså föräldrarna jag bad om samtycke ifrån om just deras barn fick observeras. Under observationerna hade dock barnen alltid en möjlighet att lämna sandlådan och detta skedde vid flera tillfällen. Jag kände att det var viktigt att barnen fick röra sig fritt på gården och tvingade aldrig några barn att vara med under observationerna om de inte själva ville det.

Konfidentialitetskravet kräver att deltagarna inte beskrivs för noga så att de kan identifieras av utomstående (Vetenskapsrådet 2002, s. 13). Det enda i min beskrivning av barnen som jag inte ändrat är deras ålder (år, månad) och vad som sägs och görs under observationerna, detta eftersom ålder och samspel är centralt i just min undersökning. Att se till att berörda parter förblir anonyma är speciellt viktigt när det gäller grupper som kan anses "svaga och utsatta" (Ibid, s. 13), vilket jag tänker att just barnen är då de faktiskt inte kan förstå konsekvenserna av vad deras deltagande leder till, tillskillnad från vuxna i liknande undersökningar. Jag vill också understryka att det som observerats i min undersökning är vad som skett just då. Beskrivningar av barnens agerande kan således inte användas i någon slags tolkning av enskilda barn i framtiden. Jag är säker på att ingen utomstående skulle kunna identifiera barnen, däremot är det mycket möjligt att föräldrar och personal på förskolan kan förstå vem som är vem.

Nyttjandekravet kräver att all information om deltagarna endast används till forskning (Ibid, s. 14). De som kan ta del av den insamlade empirin är handledare, examinator och opponent. Allt material, och samtyckesblanketter, kommer att raderas och förstöras när den färdiga texten är godkänd och publicerad. Jag filmade med min egen telefon, och förde därefter över filmerna till min iPad som endast används hemma. Detta gjorde jag då det alltid finns en risk att bli av med telefonen och att utomstående då skulle kunna ta del av videoinspelningarna.

Metoddiskussion

Redan under min första observation fick jag mer kunskap om det jag observerade, och kunde därför anpassa mina framtida observationer för att få så mycket information som möjligt. Jag upplevde därför att det sista observationstillfället var mest givande. Sammanlagt spenderade jag fyra förmiddagar på förskolan, men det var endast möjligt att observera under tre av dem. På grund av vädret kunde jag inte fullfölja min ursprungliga plan vid ett tillfälle utan då fick

jag återvända till förskolan några dagar senare när det passade i schemat och vädret var mer tillåtande. En annan dag blev inspelningen väldigt kort då det var kallt och regnade vilket slutade med flera av barnen grät och vi var tvungna att gå in och värma oss. Men det är precis så det är i förskolan, vi måste vara flexibla och anpassa oss hela tiden.

Det visade sig under arbetsprocessen att valet att filma barnen var ett bra komplement till mina anteckningar. Tillsammans gav de en mycket bra bild om hur just den här gruppen av barn fungerade tillsammans för tillfället. Patel & Davidson påpekar hur viktigt det är att som observatör skriva rent materialet så snart som möjligt för att inte tappa viktiga detaljer (Patel & Davidson 2003, s. 98). Jag hade för avsikt att skriva rent mitt material samma dag, men ofta gjorde jag det dagen efter på grund av tidsbrist. Jag upplevde det inte som att jag missade viktiga detaljer, utan det upplevdes snarare tvärtom så jag kunde komplettera mina anteckningar med vad jag såg på videoinspelningarna. Jag valde som tidigare nämnt att hålla mina anteckningar korta, detta är en personlig preferens då jag föredrar att observera själv och uppleva situationer så som de är. När jag sedan tittade på videomaterialet kunde det göra mig uppmärksam på något nytt.

Under observationerna satt jag vid sidan av sandlådan, detta fungerade bra för att få en distans till vad som hände men ändå vara delaktig. I och med detta blev jag en aktiv observatör som Kullberg (2014) skriver om. Det var svårt att inte initiera aktiviteter med barnen eller att prata med dem eftersom jag befann mig i en miljö som jag känner till väl och som inspirerar mig i mitt arbete med barnen. Jag funderar såklart på hur min närvaro som aktiv observatör påverkade barnen. Jag uppfattade det i början som att de inte kände igen mig sedan tidigare och därför tänkte jag att jag var okänd för dem. Däremot var ju inte dem okända för mig och jag kunde deras namn och var så pass avslappnad med dem och min kollega att de kanske fick snabbare tillit till mig. Om jag hade valt att utföra min undersökning på en för mig okänd förskola hade kanske även jag betett mig annorlunda. Jag hade inte heller i förväg vetat vad enskilda barn tyckte om att leka eller hur jag bäst skulle närma mig dem. På så sätt är mina observationer färgade av mina egna erfarenheter och det är i slutändan jag själv som tolkar det som sker. Om tid hade funnits hade jag bett mina kolleger titta på filmklipp och ge mig nya perspektiv.

Resultat & diskussion

I det här avsnittet presenterar jag resultatet av mina observationer och diskuterar det utifrån mina frågeställningar. Barnen och pedagogerna har fingerade namn och barnens ålder skrivs

med år och månad inom parantes. De observationer jag tar upp anser jag vara relevanta för studiens syfte. Jag har delat upp detta avsnitt i två delar där jag använder mina frågeställningar som rubriker.

Hur söker små barn kontakt med varandra och vad leker de tillsammans?

Alex (1:9) sitter och gräver i sanden, håller sand på sina ben och plattar med spaden. När det är flera kompisar som gräver runt bilbanan kryper hen fram dit och börjar ösa och platta. När kompisarna flyttar sig för att gräva på en annan plats i sandlådan kryper hen efter och börjar gräva där istället. Alex är mycket uppmärksam på barnen runtom och tittar efter dem och de vuxna och ler under tiden som hen gräver.

Alex som är en av de yngsta i gruppen gör inga verbala yttringar om att hen vill leka tillsammans med någon utan håller sig hela tiden i närheten av de andra barnen. Enligt Williams (2006) söker barn förståelse för vad andra gör genom att imitera och Nilsen (2017) skrev att barn lär sig bäst från andra som kan mer än dem vilket kan kopplas till det sociokulturella perspektivet där barn lär av varandra. Alex observerade de andra barnen mycket noggrant, mellan varje grävande rörelse tittade hen upp på de andra barnen och tittade ibland efter en vuxen. Alex verkar gräva för att de andra gör det, hen imiterar kanske de andra barnen för att skapa sig en förståelse för just den här leken som alla verkar så inne i. När jag tittar på materialet senare så uppfattar jag det som att de andra barnen hade fullt upp med sina egna planer. Det ser ut som att alla har en förutbestämd mening med vad de gör och de rör sig som i någon slags symbios med varandra utan att direkt prata med varandra. Mårtensson (2009) skrev om hur miljön utomhus bidrar till att barnen kan dra sig undan från den rörliga leken utomhus. I flera av mina videoinspelningar har jag observerat långa stunder då barnen leker för sig själva, och det är väldigt lugnt och tyst i sandlådan. De kunde plötsligt börja leka tillsammans för att lika snabbt dra sig undan.

Robin (2:0) sitter på huk och gräver och öser sand i en form, Noa (1:7) kommer och sätter sig bredvid och öser sand i en liten form. Sedan tar hen formen och håller över sanden i Robins form, de turas om att ösa sand i formen och platta. De säger ingenting, istället ler de stort mot varandra. Noa går iväg till bänken med sin form och tittar mot Robin ibland som fortsätter gräva och ösa i sin form.

Ovanstående är ett av flera exempel där ett barn söker upp ett annat barn och börjar imitera. Detta var det vanligaste sättet de små barnen sökte kontakt, och hur deras samspel såg ut. De

har inte utvecklat sin verbala förmåga ännu så ord behövs inte. Williams (2006) skrev om hur barnen söker förståelse för vad andra gör genom att imitera men det kan också vara en form av kommunikation enligt Harvard (2009). De känner av varandra, ser varandra och bekräftar varandra genom ögonkontakt och leenden som Jensen (2013) listade som leksignaler. Detta verkar de små barnen klara sig ganska långt med i lek och samspel. Edlund (2016), Jensen (2013) och Knutsdotter Olofsson (2009) poängterade att det är genom samspel med andra som barn lär sig leksignaler och sociala lekregler. I detta samspel kan konflikter självklart uppstå. I observationen nedan uppstår en konflikt mellan Robin och Noa.

Robin (2:0) öser sand i småbyttor och gör kakor. Hen går till Noa (1:7) på andra sidan sandlådan och försöker bjuda hen på en bit tårta, men Noa säger "nä!". Robin går då tillbaka dit hen satt innan och Noa följer efter. Noa försöker hitta en bra plats att sätta sig på och tar en spade, men innan hen börjar ösa tillsammans med Robin släpper hen spaden och tar upp byttorna som Robin öser i. Robin säger ingenting men med en bestämd min försöker hen ta tillbaka byttorna, hen reser sig upp för att kunna sträcka sig efter byttorna. Noa försöker hålla undan dem och skriker "miiii", men Robin lyckas ta tillbaka byttorna och går iväg med dem en bit och sätter sig på bänken. Hen observerar Noa på håll en stund. Noa tar fram en ny form och tar upp spaden hen släppte tidigare och fortsätter ösa och baka. Robin går fram mot Noa och säger för sig själv "Robin! e Robins..." hen vänder sig mot Noa som sträcker fram sin spade med sand i. Robin släpper sin spade och går fram till Noa och tar spaden och sätter sig och öser och bakar, Noa går då iväg.

Berkhuizen (2014) skrev i sin studie att det är bra att det finns många saker av ett material för att skapa ett bra samspel, däremot fann Michelsén (2005) att konflikter uppstod vare sig det fanns många saker eller inte. Hon menade att det var kombinationen av materialet och det andra barnets handlingar som uppfattades som en "invitation till handling". Både Robin och Noa vill ha det material som den andre har, även när de har något eget och det ligger många lediga spadar och byttor runt om. Harvard (2009) poängterade att konflikter ofta kunde uppstå bland de yngsta barnen eftersom de precis har börjat söka kontakt med varandra och att när de imiterar varandra tar de saker av varandra. Inom det sociokulturella perspektivet anses barn utvecklas och lära sig nya saker när de interagerar med andra barn, speciellt med andra barn som kan mer än de själva (Williams 2006, Smidt 2010, Edlund 2016, Nilsen 2017). Det är genom imitation de lär, men det är också då de hamnar i konflikt. Konflikter i barngruppen var sällsynta. Men jag vill ändå ta upp att de sker och då oftast på grund av imitation och en önskan att få vara med. Däremot är inte deras konflikter speciellt långvariga och de går snabbt

vidare till nästa aktivitet som jag beskriver i observationen ovan. Jag hade förväntat mig att barnen skulle söka kontakt med varandra på många olika sätt, exempelvis försök till att fråga om att leka tillsammans eller att leka bredvid utan att imitera men de använde alla imitation som tillvägagångsätt och imiterade den de ville ha kontakt med. Att observera barnens lek i sandlådan innebar att observera samma lek flera gånger då de hela tiden imiterade varandra.

Noa (1:7) står bakom en trave stolar precis bredvid sandlådan och ropar till Robin (2:0) som står en bit bort. De ropar med ljusa röster och skrattar. De inväntar den andra innan de ropar och svarar. Kim (2:1) uppmärksammar vad Noa och Robin gör och väljer att lämna sin hink i sandlådan efter att hen har observerat dem en stund. Kim ställer sig bredvid Noa och börjar ropa med ljus röst till Robin. Alla barnen skrattar och Robin som står närmast en pedagog tittar ibland mot hen och ler skrattande. Robin går fram till Noa och Kim bakom stolarna och ställer sig bredvid dem, men nu ropar de inte längre. Det blir alldeles tyst. Noa puttar iväg Robin lite försiktigt och när hen går iväg börjar Noa att ropa igen. Kim lämnar leken och går tillbaka till sandlådan och Robin går mot pedagogerna och säger ”inte putta” och Pia håller med genom att säga ”nä, inte putta, du får säga till Noa och säga stop Noa!”. Robin tar upp handen och säger ”stop Noa, säga stop!”.

Det är inte alltid givet att händelser som den som beskrivs ovan uppfattas som en lek. I den dagliga verksamheten skulle det mycket möjligt kunnat ha uppfattats som ”bråk” när Noa puttar på Robin om en inte hade suttit och observerat barnen noga. Knutsdotter Olofsson (2009) menade att det är genom den sociala samvaron med andra barn, och även ibland med vuxna som stöd, som barnen lär sig leksignaler och lekregler. Robin som vänder sig mot pedagogen visar tydligt att det är en lek som sker eftersom hen ler och skrattar, detta kan också tolkas som att hen gör det för att få bekräftelse på att det som sker är något bra. Utifrån Jensens (2013) lista av leksignaler visar barnen i den här situationen att de använder flera av dessa leksignaler (leende, ögonkontakt, skratt, ljud effekter och ändrat tonläge). Alla möjliga signaler utom verbala yttringar för att förtydliga vad det är som händer. Om de hade varit äldre och mer verbala hade Noa antagligen inte puttat iväg Robin för att visa vad som förväntades, utan hen hade helt enkelt kunnat berätta det. Barnen visar också i den händelsen att de har förstått de sociala lekreglerna ”samförstånd, ömsesidighet och turtagande” som Knutsdotter Olofsson (2009) kallar dem. Smidt (2010) beskrev hur barn utifrån ett sociokulturellt perspektiv tog sig an roller och utvecklade regler för leken för att på så vis

göra leken begriplig för alla som deltar. Detta kan bli svårt när en saknar det verbala språket då du inte kan redogöra för lekens deltagare vad som förväntas av dem. Noa gör sitt bästa för att göra leken begriplig för Robin, men genom att puttas är leken över. Nedan följer två observationer av en återkommande lek, det har mellan tillfällena gått två veckor och vid varje observationstillfälle har denna lek utspelats.

Noa (1:7) hänger en hink på vardera armen. Hen går iväg men stannar ibland upp, vänder sig om, vinkar och säger "hejdå". Detta gör Noa flera gånger under det första observationstillfället. Hen får respons från både barn och vuxna som vinkar och säger hejdå vilket gör hen väldigt glad då hen skrattar och ler mot de andra.

Kim (2:1) hänger en hink över armen, ser sig omkring och ropar hejdå och vinkar till alla innan hen går iväg från sandlådan. Alex (1:9) som står en bit ifrån på andra sidan tar också upp en hink som hen hänger på armen, vinkar och säger hejdå och går iväg åt andra hållet. Båda får respons från både barn och vuxna som glatt vinkar tillbaka och säger hejdå.

Barnen imiterar Noas låtsaslek, de märker att Noa får positiv respons och det kan tolkas som att de därför känner sig bekväma med att testa den här leken. Vygotskis tankar om att barn som kan låtsasleka befinner sig i den proximala utvecklingszonen, detta beskrevs av både Jensen (2013) och Smidt (2010). Hinkarna som blir väskor visar hur det är tanken om väskan och inte hinken i sig som är viktig. Noa och de andra barnen tar sig an en roll och regler finns om hur leken ska utföras. Williams (2006) och Harvard (2009) tog båda upp imitation som ett sätt för små barn att lära. De lyfter speciellt det faktum att barnen kan vid ett senare tillfälle imitera något som de tidigare har observerat. Edlund (2016) citerade Säljö för att lyfta fram hur barn lär sig av varandra, "I en mer grundläggande mening handlar lärande om vad individer och kollektiv tar med sig från sociala situationer och brukar i framtiden" (Säljö 2000, citerad i Edlund 2016, s. 18). I just detta fall har barnen som grupp anammat Noas lek genom att ta den till sig, men sedan också leka den flera gånger helt oberoende om Noa är där eller inte. Enligt Harvard (2009) kallas detta för en lekkultur, och det sätt som barnen leker är enligt Løkken (2009) ett sätt att konstruera ritualer/rutiner och förstärka kamratkulturer. Harvard (2009) menade att barn skapar lekar som är speciella för just en enskild barngrupp och att leken kan vara knuten till en viss plats. Just denna lek lektes aldrig inne, utan den blev situationsbunden till sandlådan.

Hur kan det se ut när små barn söker stöd hos vuxna?

Kim (2:1), Robin (2:0), Noa (1:7) har alla något för sig i sandlådan men Mio (1:10) sitter bredvid pedagogen Pia på en liten bänk i sandlådan och bakom dem sitter Alex (1:9) och leker med en bil på bordet. Mio sitter och tittar på när de andra leker och jag känner att jag vill få hen delaktig i något roligt. Jag börjar gräva och öser sand i en hink och då kommer Kim, Robin och Noa fram på eget bevåg och deltar. Jag säger att vi gör en jordgubbstårta och vi mumsar högljutt tillsammans. Mio och även Alex börjar nu bli nyfikna på vad det är som händer, jag sträcker fram spaden med sand och frågar om de vill smaka och de ler mot mig men kommer inte fram. Jag fortsätter då baka en jordgubbstårta om och om igen med de andra barnen och emellanåt bjuder jag in Mio och Alex som nu sträcker på sig för att se vad vi gör. Pia frågar Mio om hen inte vill vara med och baka tårta och det vill hen, hen tar med sig en spade och hjälper till att ösa sand i hinken. Alex som inte kommer upp från bänken själv får hjälp av Pia att komma loss och kryper fram till oss. Tillsammans deltar alla barnen och gör tårtor som de mumsar på tillsammans.

Det utspelar sig en liknande händelse där Mio håller sig vid sidan av leken vid en senare utevistelse. När vi precis har kommit ut och alla barnen börjar dra upp sandlådesaker ur lådorna står Mio (1:10) och tittar på. Hen får då inbjudan av pedagogen Lena att sätta sig bredvid dem.

Mio (1:10) har suttit på bänken bredvid en pedagog i över tio minuter. Hen har inte lämnat bänken även om Lena kommer och går. Jag frågar Mio om hen ska komma till sandlådan så att vi kan leka och det vill hen, men när jag frågar om hen vill ha någon speciell sak svarar hen "nej" på allt. Robin (2:0) kör med bilar på bilbanan och Mio tittar intresserat på. Jag kommenterar vad Robin gör och Mio upprepar ibland vad jag säger. Jag säger åt Mio att hämta en bil och hen reser sig direkt och går med bestämda steg mot billådan och säger sedan "den!" när hen visar upp en liten grävskopa. Jag kommenterar vad Mio gör med grävskopan och att den gräver, hen gör brummande ljud och säger "tut tut". Robin uppmärksammar vad som sker och kommer över och tittar på när Mio kör, hen börjar se sig omkring och går runt och letar efter något i sanden. Efter en liten stund kommer Robin tillbaka och pekar på grävskopan och säger "Robins!" varpå Mio svarar "näe!". Jag pekar på billådan och säger att Robin

kan hämta en bil i lådan om hen vill, "hitta den!" säger Robin och kommer tillbaka till Mio med en egen grävskopa. Robin kör efter Mio och tittar hela tiden på hur hen gör, ibland krockar grävskoporna med varandra och då skrattar de och fortsätter köra. Jag fortsätter kommentera vad som sker i leken. Noa (1:7) uppmärksammar Mio och Robins lek och plockar upp en stor dumper och går fram till Mio och sätter sig precis där hen kör, men med ryggen mot Mio. "Neej" säger Mio besviket varpå Noa börjar säga "nej nej nej" när hen kör den stora dumpern. Mio flyttar då på sig och kör bakom Noa istället.

I dessa två händelser observerade jag ett barn som signalerade att hen inte kände sig så trygg i gruppen, detta uppfattade jag då barnet ville vara nära pedagogen och tog inga egna initiativ till lek med de andra barnen. Jag tolkade det som att hen ville delta i leken då hen hela tiden observerade de andra barnen och kunde ibland skratta tillsammans med dem även om hen höll sig på avstånd. I det första exemplet med Mio tolkar jag det som att Pia upplevde att hen behövde få uppmuntran för att delta. Kanske hade hen aldrig kommit fram själv om endast jag hade frågat eftersom vi inte ännu kände varandra så bra. Eftersom leken redan var igång och Mio och Alex hade observerat på håll vad det var som skedde kunde de enkelt komma in i leken. I det andra exemplet som utspelade sig två veckor senare tycker jag att det är intressant att Lena bjuder in Mio att sitta bredvid henne direkt när de kommit ut. Jag tolkar det som att båda pedagogerna uppfattar att detta är ett behov som Mio har just nu och utgår således ifrån att det är något hen behöver vid varje utevistelse. Vid detta tillfälle har Mio mer tillit till mig och därför behöver hen ingen uppmuntran av de ordinarie pedagogerna för att delta i aktiviteter. Knutsdotter Olofsson (2009) skrev om pedagogens ansvar att lära små barn att leka och att hjälpa de otrygga barnen som gärna håller sig vid sidan om att ta sig in i leken. Detta kräver att pedagogen kan tolka vad olika barn behöver eftersom alla har olika behov. I observationerna ovan fick Mio stöd från de vuxna som tolkat hens behov att få observera i lugn och ro och sedan för att komma in i leken och därmed samspela med de andra barnen. Hon poängterar också att man som pedagog måste vara medveten om att leken upphör om man plötsligt lämnar den. Därför satt jag kvar vid barnen även om jag inte aktivt deltog i leken när jag upplevde att barnen själva skulle klara av det.

Slutsats

Syftet med den här studien var att synliggöra de små barnens samspel genom att observera dem i sandlådan för att se hur de interagerade med varandra, vad de lekte och sedan tolka detta utifrån ett sociokulturellt perspektiv. Mina frågeställningar var: *Hur söker små barn*

kontakt med varandra och hur kan det se ut när små barn söker stöd hos vuxna? Dessa frågor har jag sökt svar på genom att observera barnen och filma dem.

Som jag skrev i min inledning har leken lyfts fram i läroplanen som grunden till barns utveckling, lärande och välbefinnande (Skolverket 2018). Enligt tidigare studier är det viktigt att barn får interagera med andra barn i sin egen ålder för att lära sig att leka (Edlund 2016, Knutsdotter Olofsson 2009, Williams 2006, Nilsen 2017). Att just sandlådan enligt Harvard (2009) ansågs vara en ”bra” plats för de små att mötas på fann jag intressant. Jag hade ju själv valt att observera i sandlådan, däremot var min motivation till det att det fungerade bäst rent praktiskt. Det var nämligen där de små befann sig på förmiddagen borta från de äldre barnen. Sandlådan, och även gården, som barnen i min undersökning har tillgång till under sin vistelse på förskolan delas med en bostadsrättsförening. Vi måste ta hänsyn till våra grannar och en intilliggande verksamhet för ungdomar som också har tillgång till gården även om vi befinner oss där. Precis som Mårtensson (2004) skriver begränsar detta oss i hur mycket vi kan påverka utformningen av gården. Berkhuisen (2014) skrev att om det finns många saker av ett material så hjälper det barnen i deras samspel, och i sandlådan finns det alltid mer spadar och hinkar än vad det finns barn. Michélsen (2005) fann däremot att det uppstod konflikter vare sig det fanns mycket material eller inte. Jag tänker att just sandlådan fungerar som en så ”bra” mötesplats för de yngsta barnen på grund av kombinationen av mycket material, vuxna som finns i närheten som stöd men också att det är utomhus. Enligt Mårtensson (2009) kan barn lättare dra sig undan när de behöver det utomhus på grund av att miljön bidrar till det.

Imitation var det vanligaste sättet för de små barnen att söka kontakt, det var också det vanligaste sättet att leka. Den tidigare forskning som jag har tagit del av har funnit att en stor del av små barns samspel består av imitation (Harvard 2009, Williams 2006, Michélsen 2005, Løkken 2009). Imitation kan enligt Harvard (2009) leda till att barnen skapar en lekkultur. Detta kunde jag observera bland barnen då flera av dem hängde hinkar på armarna och vinkade hejdå till gruppen. De kunde leka leken utan att det barn som först visade den var närvarande och det blev en situationsbunden lek som aldrig lektes på en annan plats. Hinkarna över armarna representerar väskor och utifrån Vygotskijs tankar om låtsaslek inom den proximala utvecklingszonen är det enligt Jensen (2003) och Smidt (2010) tanken om väskan som är det viktiga och inte hinken i sig. Detta visar att barnen kan fantisera om tidigare erfarenheter med hjälp av annat material. Enligt Harvard (2009) är sandlådan en bra plats för små barn då de ges möjlighet till att observera andra barn. De får också använda sig av naturmaterial som sand och pinnar och kan fantisera att det är exempelvis tårtor och ljus då de

har tidigare erfarenhet av detta från födelsedagar. Detta ska enligt Änggård (2008) vara speciellt bra för de yngre barnen vars verbala språk fortfarande är outvecklat och hjälper dem i deras förmåga att leka fantasilekar. När ett barn visade att hen behövde stöd att komma in i leken genom att hålla sig vid sidan om leken var det en av aktiviteterna jag initierade. Flera barn anslöt sig till leken utan att jag behövde uppmana dem till det, vilket i sin tur gjorde leken ännu mer intressant för det barn som från början behövde lite extra stöd.

Barnen i mina observationer använde sig av alla de leksignaler som Jensen (2013) listade. Däremot använde de sig mer av vissa, som ögonkontakt och leende och mindre av verbala yttringar då de är så pass små att det inte är språket de kommunicerar med i första hand.

Gevers Deynoot-Schaub & Riksen-Walraven (2005) fann i sin studie att yngre barn i förskolan samspelar mer med vuxna än mer jämnåriga barn vid 15 månaders ålder. I studien förväntade de sig att barn vid 23 månaders ålder skulle samspela mer med varandra då interaktionen med vuxna förväntades sjunka. Dessa förväntningar uppfylldes aldrig då barnens samspel inte ökade, utan snarare blev mer konfliktfyllt. Detta är något jag inte kunnat observera i min studie men jag anser att det är en intressant utgångspunkt för vidare forskning att bygga vidare på. Exempelvis skulle man kunna göra en strukturerad observation där man i förväg bestämmer vad som ska observeras. Med hjälp av ett observationsschema skulle man kunna se hur ofta små barn söker kontakt med vuxna jämfört med andra barn i en svensk förskola (Patel & Davidson 2003).

Referenslista

Gevers Deynoot-Schaub, M. & Riksen-Walraven, J. M. (2005). Peer interaction in child care centres at 15 and 23 months: Stability and links with children's socio-emotional adjustment. *Infant Behavior and Development*, Volume 29, Issue 2, April 2006, Pages 276-288

Berkhuizen, C. (2014). *De yngsta barnens möjligheter till samspel på förskolegården*.

Malmö: Malmö Högskola.

<https://muep.mau.se/bitstream/handle/2043/18052/BerkhuizenLSLic2014.35MUEP.pdf>

[2019-11-25]

Edlund, L. (2016). *De yngsta barnen och läroplanen*. Stockholm: Lärarförlaget.

Emilsson, I-L. (2014). Sandlådan med nya ögon. I: Löfdahl, A., Hjalmarsson, M. & Franzén, K. (red.) *Förskollärarens metod och vetenskapsteori*. Stockholm: Liber, s. 81-91.

Engdahl, I. & Ärlemalm-Hagsér, E. (2011). *Barns delaktighet i det fysiska rummet: Svenska OMEP:s utvecklingsprojekt med stöd av Allmänna arvsfonden 2007-2010*. Stockholm:

Svenska OMEP http://www.omep.websy.se/uploads/files/slutrappport_0911.pdf [2019-11-25]

Harvard, Å. (2009). Imitation och design för lek: exempel från tre sandlådor. I: Jensen, M. & Harvard, Å. (red) *Leka för att lära*. Lund: Studentlitteratur, s. 123-144

Jensen, M. (2013). *Lekteorier*. Lund: Studentlitteratur.

Knutsdotter Olofsson, B. (2009). Vad lär barn när de leker? I: Jensen, M. & Harvard, Å. (red) *Leka för att lära*. Lund: Studentlitteratur, s. 75-92.

Kullberg, B. (2014). *Etnografi i klassrummet*. Lund: Studentlitteratur.

Löfdahl, A. (2014). God forskningssed – regelverk och etiska förhållningssätt. I: Löfdahl, A., Hjalmarsson, M. & Franzén, K. (red.) *Förskollärarens metod och vetenskapsteori*. Stockholm: Liber, s. 32-43.

Michélsen, E. (2005). *Samspel på småbarnsavdelningar*. Stockholm: Liber.

Mårtensson, F. (2009). Lek i verklighetens utmarker. I: Jensen, M. & Harvard, Å. (red) *Leka för att lära*. Lund: Studentlitteratur, s. 163-188.

Nilsen, M. (2017). Datorplattor och de yngsta barnen i förskolan. I: Pramling Samuelsson, I. & Jonsson, A. (red) *Förskolans yngsta barn - perspektiv på omsorg, lärande och lek*. Stockholm: Liber, s. 191-207

- Patel, R. & Davidson, B. (2003). *Forskningsmetodikens grunder. Att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Lund: Studentlitteratur.
- Smidt, S. (2010). *Vygotskij och de små och yngre barnens lärande*. Lund: Studentlitteratur.
- Skolverket. (2018). *Läroplan för förskolan, Lpfö 18*.
<https://www.skolverket.se/download/18.6bfaca41169863e6a65d5aa/1553968116077/pdf4001.pdf> [2020-01-04]
- Thomassen, M. (2007). *Vetenskap, kunskap och praxis - introduktion till vetenskapsfilosofi*. Malmö: Gleerup.
- Vetenskapsrådet. (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. <http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf> [2019-11-25]
- VFU föreläsning 180913. Logos, Södertörns högskola.
- Vygotskij, L. (1995). *Fantasi och kreativitet i barndomen*. Göteborg: Daidalos.
- Williams, P. (2006). *När barn lär av varandra - samlärande i praktiken*. Stockholm: Liber.
- Änggård, E. (2008). The forest as playground: natural objects and environments as means for play. *Nordisk Pedagogik*, Vol. 29, pp. 221–234 Oslo. ISSN [0901-8050](https://doi.org/10.1080/09018050.2008.10555555).

Bilagor

Bilaga 1 - samtyckesblankett

XXXX-XX-XX

Information om observationer till examensarbete

Jag är student på det erfarenhetsbaserade förskolläraryrket vid Södertörns högskola. Denna sista termin på utbildningen skriver jag ett examensarbete som omfattar en mindre undersökning som är relevant för förskolans praktik och mitt kommande yrke som förskollärare. Studien kommer att handla om de yngsta barnens samspel och kommunikation.

För att samla in material till studien kommer jag att besöka förskolan den x, x, x/x. Jag kommer då att observera barnens samspel i sandlådan med hjälp av fältanteckningar och video.

Genomförandet av uppsatsen är reglerat av etiska riktlinjer som rör tystnadsplikt och anonymisering. Detta betyder att barnets, familjens, personalens och verksamhetens identitet inte får avslöjas. Det insamlade materialet oidentifieras och inga register med personuppgifter kommer att upprättas. Materialet kommer inte att användas i något annat sammanhang utan bara i det egna analysarbetet. Den färdiga uppsatsen kommer sedan att publiceras digitalt genom publikationsdatabasen DiVA och det insamlade materialet kommer att raderas.

Med detta brev vill jag be om ert medgivande för ert barns deltagande i studien. All medverkan i studien är frivilligt och kan avbrytas när som helst, även efter att materialinsamlingen har påbörjats. Om ni samtycker till studien fyller ni i bifogat formulär.

Kontakta gärna mig eller min handledare om ni önskar ytterligare information!

Vänliga hälsningar, Jennifer Lundström

telefon: x e-mail: x

Handledare:

Södertörns högskola

telefon: x e-mail: x

Formulär för samtycke till deltagande i studie.

Jag/vi **samtycker** till att mitt/vårt barn deltar i studien.

Barnets namn: .....

Vårdnadshavares namnunderskrift/er.....

Formuläret återlämnas till förskolan senast den X/X. Om du/ni inte samtycker till att medverka i studien så informera förskolan om detta.